

Obsah

Úvod	17
----------------	----

ODDÍL PRVNÍ

Svatosti církve – bohoslužba pro třetí tisíciletí?	21
---	----

Kapitola I.

Liturgie svátostí a existence člověka	23
1. Charakteristika lidské existence	23
1.1 Člověk a čas	23
1.2 Člověk a prostředí	24
1.3 Člověk a svoboda	24
2. Liturgie svátostí jako prostor odpovědi	25
2.1 Velikonoční tajemství	26
2.2 Společenství církve	26
2.3 Svoboda v Duchu	26
3. Svoboda v Kristu	26
4. Svátosti – znamení osvobození a naděje	27

Kapitola II.

Svatost a základní životní situace	29
1. Životní situace	29
1.1 Vertikální rozměr života	29
1.2 „Přirozené“ svátosti	31
2. Ritualizace životních situací	32
2.1 Archetypální jednání	32
2.2 Slovo a znamení	33
2.3 Rites de passage	34
3. Interpretace životních situací	35
3.1 „Symbol umožňuje myslet“ (Ricoeur)	36
3.2 Inkarnace i pascha	37
4. Svátost – prostor naděje	38
4.1 Svátosti jsou pro člověka	38
4.2 Slavení na cestě dějinami	39

Kapitola III.

Svatosti a život	41
1. Místo svátostí v životě člověka	41
1.1 Objektivistický model	41
1.2 Subjektivistický model	42
1.3 Integrativní model	42
2. Sakramentální a privátní „zbožnost“	43
2.1 Svátost eucharistie	43
2.2 Svátost smíření	45
2.3 Svátost manželství	46
3. Sakramentální dějiny života křesťana	47

Kapitola IV.

Mystagogie	49
1. Poslání církve	49
2. Demytologizace nebo nová mystika?	50
3. Bůh v životě člověka	52
4. Člověk, věčný poutník na cestě k Bohu	53
5. Sakramentologie „shora“ nebo „zdola“?	55
6. Svátost – mystické setkání s Bohem	56

ODDÍL DRUHÝ

Proměny a konstanty pojmu „svátost“ v dějinách	59
---	----

Kapitola V.

Mysterion	61
1. Kultovní oblast	61
2. Řecká filozofie	63
3. Biblická tradice	64
3.1 Starý zákon	64
3.2 Mimobiblické spisy	65
3.3 Nový zákon	66
4. Křesťanský starověk	68
4.1 Apoštolští Otcové	68
4.2 Alexandrijská škola	70
4.3 Další vývoj u řeckých Otců	70

5. Hodnocení	72
5.1 Křesťanství a mystéria	73
5.2 Podobnost i nepodobnost	73
Kapitola VI.	
Sacramentum	76
1. Etymologie a význam	76
2. Tertullián	77
3. Cyprián	79
4. Ambrož	79
5. Hodnocení	80
Kapitola VII.	
Augustin	83
1. Sacramentum – signum sacrum	83
2. Signum – verbum – res	84
2.1 Signum	84
2.2 Verbum	85
2.3 Res	86
3. Hodnocení	86
3.1 Vliv novoplatonismu	86
3.2 Východní a západní pojetí	87
Kapitola VIII.	
Scholastika	89
1. Předscholastické údobí	89
2. Údobí rané scholastiky	90
2.1 Hugo ze Sv. Viktora († 1141).	91
2.2 Petr Lombardský († 1160)	92
2.3 Hodnocení	92
3. Vrcholná scholastika	93
3.1 Svátost – causa gratiae	93
3.2 Materia – forma	95
3.3 Res – sacramentum	95
3.4 Opus operatum	96
3.5 Vyjádření magisteria	96
3.6 Hodnocení	97

Kapitola IX.	
Reformační teologie	
a potridentský vývoj	100
1. Pojetí svátostí v teologii reformace	100
1.1 Martin Luther	100
1.2 Huldrych Zwingli	102
1.3 Jean Calvin	103
2. Tridentský koncil	103
3. Potridentská teologie	105
3.1 Západní teologie	105
3.2 Východní teologie	105
4. Hodnocení	106
Kapitola X	
Přínos novější teologie	108
1. Novoscholastika 19. století	108
2. Tübingenská škola	109
3. Teologie 20. století	110
3.1 Odo Casel († 1948)	110
3.2 Edward Schillebeeckx (nar. 1914).	111
3.3 Karl Rahner († 1984)	112
4. Druhý vatikánský koncil	113
4.1 Pojetí svátostí v dokumentech koncilu	113
4.2 Katechismus katolické církve	114
4.3 Ekumenické hledisko	114
5. Současné tendence v sakramentální teologii	115
6. Hodnocení	118
7. Exkurs: summary	119
ODDÍL TŘETÍ	
Svátost – symbolické jednání	121
Kapitola XI.	
Symbol – univerzální řeč lidstva	123
1. Člověk a symboly	123
2. Symbol – výklad pojmu	125
2.1 Symbol jako spojení	125
2.2 Symbol jako vyznání	127

3. Klasifikace znamení	128
3.1 Zástupný symbol.	128
3.2 Reálný symbol.	129
4. Symbolické myšlení a jednání	130
4.1 Reálný symbol v životě	130
4.2 Archetypální symboly	131
4.3 Symbol v pojetí Paula Ricoeura	134
4.4 Ontologie symbolu.	136
5. Symbol a komunikace	137
5.1 Komunikace slovem i věcmi	138
5.2 Multimediální komunikace	139
5.3 Člověk – animal communicans	141
5.4 Symbol a společenství	142
Kapitola XII.	
Teologie symbolu	143
1. Biblický pohled	143
1.1 Izrael a symbol.	143
2.2 Symbol v Novém zákoně	145
2. Symbol v teologii starověku	146
3. Symbol v novější teologii	149
3.1 Romano Guardini	149
3.2 Karl Rahner	150
4. Symbol v náboženské zkušenosti	151
4.1 „Sakramentální“ projevy Boží	151
4.2 Cesta k transcendentnu	152
4.3 Symbol v liturgickém jednání	154
4.4 Symbol – nepodobnost v podobnosti	154
Kapitola XIII.	
Svět – kosmická svátost	156
1. Poselství stvoření.	156
1.1 Funkcionalistické chápání	156
1.2 Paradox hierofanie.	157
2. Svět – stopa Boží.	157
2.1 Biblické a helenistické pojetí	157
2.2 Svět jako slovo.	159
2.3 Mystika hmoty.	160
2.4 Svět – svátost Boží svobody.	161

3. Profánní nebo sakrální svět?	161
3.1 Transcendence i imanence.	162
3.2 Člověk – pastýř a kněz stvoření	162
4. Prvky přírody ve slavení svátostí	163
4.1 Svět – dar Boží dobroty	163
4.2 Hmota a duch	164
4.3 Procházet nebo užívat?	165
5. Inkarnace – korektiv spiritualizace.	166
5.1 „Slovo se stalo tělem“ (J 1,14)	166
5.2 Stvoření i vykoupení.	166
6. „Celé tvorstvo sténá...“ (Ř 8,21)	167

Kapitola XIV.

Člověk – tvor symbolický	169
1. Platónsko–dualistické pojetí	169
2. Aristotelsko–tomistické pojetí	171
3. Biblické pojetí	172
4. Křesťanství a novoplatonismus.	173
5. Člověk – duše v těle nebo tělo v osobě?	176
5.1 Tělo není něco, co mám, ale čím jsem.	176
5.2 Jednota lidského poznání	177
5.3 Integrace těla do osoby	178
5.4 Jedinečnost a zodpovědnost	181

Kapitola XV.

Liturgie svátostí – makrokosmos světa i mikrokosmos člověka.	183
1. Analogia entis	183
2. Caro – cardo salutis	184
3. Člověk – Geist in Welt.	184
4. Kosmoteandrická spiritualita.	185

ODDÍL ČTVRTÝ

Svátost – dialogická komunikace.	187
---	------------

Kapitola XVI.

Svátost a slovo	189
1. Slovo a svátost v dějinách	189
1.1 Biblický pohled	189

1.2 Údobí patristiky	191
1.3 Scholastické pojetí	192
1.4 Reformační pojetí	193
1.5 Obnova teologie slova	193
2. Vzájemný vztah slova a svátosti	195
2.1 Slovo jako znamení	195
2.2 Znamení jako slovo	196
2.3 Společenství a jednotlivec	197
2.4 Proporcionálně-analogický vztah	198
3. Svátost – „ztělesněné“ slovo	201
3.1 Skutečnost inkarnace	201
3.2 Svátost – zvěstování spásy	201
3.3 Performativní slovo	202
3.4 Mystérión – slovo i znamení	204
Kapitola XVII.	
Svátost – prostor setkání Boha a člověka	206
1. Vztah a komunikace	206
1.1 Osoba a vztah	206
1.2 Komunikace	207
1.3 Liturgie jako komunikativní dění	208
1.4 Lidský partner	209
2. Dialogický Bůh.	210
2.1 Ježíš – Communicator Perfectus.	210
2.2 Komunio Trojice.	212
3. Církev – prostor komunikace	212
3.1 Komunio v lásce.	212
3.2 Liturgická koinónie	213
3.3 Svátosti a budování církve.	214
4. Svátost jako komunikace.	215
4.1 Eulogický dialog.	216
4.2 Svátost – jednání Boha i člověka	217

Kapitola XVIII.

Svátost – prostor modlitby	219
1. Eulogická modlitba.	219
1.1 Význam eulogické modlitby	219
1.2 Vývoj chápání v dějinách	220

2. Obsahová a formální struktura	222
2.1 Anamnetická část	223
2.2 Epikletická část	224
2.3 Anakléze	226
2.4 Doxologie	227
3. Eulogické modlitby v obřadech svátostí	227
3.1 Svátost křtu	227
3.2 Svátost biřmování	231
3.3 Svátost eucharistie.	233
3.4 Svátost smíření.	234
3.5 Svátost pomazání nemocných	236
3.6 Svátost kněžství	237
3.7 Svátost manželství	238
4. Liturgie svátostí – prostor anamnéze a epikléze	240

Kapitola XIX.

Dramaturgie sakramentálního slavení	242
1. Liturgie svátostí jako kultovní drama	242
1.1 Pašijové hry nebo celebrativní anamnéze?	242
1.2 In persona Christi	243
1.3 Dějinná proměnlivost ritu svátostí.	245
2. Základní struktura sakramentální liturgie	246
2.1 Úvodní obřady – prolog	246
2.2 Bohoslužba slova	246
2.3 Sakramentální ritus	246
2.4 Závěrečné obřady – epilog.	247
2.5 Jednota a polarita hlavních částí.	247
3. Zásady sakramentální dramaturgie.	248
3.1 Komplexní pohled	248
3.2 Základní struktura	248
3.3 Dynamika	249
3.4 Struktura a dramaturgie vlastního svátostného ritu	250

ODDÍL PÁTÝ

Svátost – dar Boží i odpověď člověka.	253
--	------------

Kapitola XX.

Svátost – znamení Božího daru spásy	255
1. Opus operatum	255
1.1 Dějiny pojmu	255

1.2 Klady i záporny	257
2. Systematický výklad	257
2.1 Absolutní platnost příslibu milosti	257
2.2 Jistota a nezvratnost	259
2.3 Ospravedlnění „sola gratia“	260
3. Udělovatel a příjemce	260
Kapitola XXI.	
Svátost – odpověď víry člověka	262
1. Svátosti víry	262
1.1 Víra a slavení svátostí	262
1.2 Víra a obrácení	264
1.3 Víra jako opus operantis	265
1.4 Fides sacramenti iustificat	266
2. Společenství víry	267
2.1 Církev – res et sacramentum	267
2.2 „Celé shromáždění je liturgem“	268
3. Symptomy krize	269
3.1 Nebezpečí sakramentální magie	269
3.2 Nejen kvantita, ale kvalita	271

ODDÍL ŠESTÝ

Sakramentalita Krista a církve	273
--	-----

Kapitola XXII.

Ježíš z Nazareta – prvotní svátost	275
1. Dějinný pohled	276
1.1 Svědectví Písma	276
1.2 Svědectví patristiky	277
1.3 Výpověď magisteria	277
2. Teologická reflexe	278
2.1 Hypostatická unie	278
2.2 Slovo, které se stalo tělem	279
2.3 Inkarnace a pascha	280
3. Mystéria vitae Jesu	280
3.1 Ježíšovy činy	281
3.2 Ježíšova slova	282
3.3 Kenozo Ježíšova lidství	282

4. Kristus – principale et maximum sacramentum	283
--	-----

Kapitola XXIII.

Církev – základní svátost	284
1. Vývoj pojmu	284
1.1 Texty Nového zákona	284
1.2 Svědectví patristiky	285
1.3 Vývoj v novější teologii	286
2. Církev – svátost světa	288
2.1 Mysterium církve	288
2.2 Una realitas complexa	289
2.3 Svátost spojení s Bohem v Kristu	291
2.4 Svátost jednoty lidstva	292
3. Církev – znamení „zářivé i zamlžené“	294
3.1 „Casta meretrix“	294
3.2 Nikoliv cíl, ale cesta	295
3.3 Postoj trvalé metanoie	296
4. Svátosti – jednání církve v Duchu	297
4.1 Církev a Duch	297
4.2 Církev a svátosti	298

ODDÍL SEDMÝ

Dodatek	301
-------------------	-----

Kapitola XXIV.

„Účinnost“ svátostí	303
1. Svátosti „uděluji“ milost	303
1.1 Kauzální myšlení	303
1.2 Symbolická kauzalita	303
1.3 Účinky svátostí	304
2. Novější pohledy	305
2.1 Kultovní mysterium (Odo Casel)	305
2.2 Teologie slova (Karl Rahner)	305
2.3 Personální komunikace (Edward Schillebeeckx)	306
2.4 Svátost jako „ztělesnění“ milosti	307
3. Nezrušitelné znamení – charakter	307
3.1 Neopakovatelnost svátostí	308
3.2 „Duchovní“ znamení?	309
3.3 Ekleziální rozměr	310

Kapitola XXV.	
Ustanovení svátostí	311
1. Co znamená „institutio“?.	311
1.1 Středověké chápání	311
1.2 Historizující pojetí	312
2. Teologická reflexe	313
2.1 Kristus – „svátost Otcovy vůle“	313
2.2 Constitutio církve a institutio svátostí	315
Kapitola XXVI.	
Počet svátostí.	316
1. Dějinný vývoj počtu svátostí.	316
2. Sacramenta maiora	317
2.1 Teologické zdůvodnění	317
2.2 Antropologický pohled	318
2.3 Eucharistie – centrální svátost	319
3. Symbolika počtu sedmi	320
3.1 Číslo 7 jako náboženský symbol	320
3.2 Sedm = 3 + 4.	321
3.3 Kvantitativní nebo kvalitativní pojetí?	322
4. Kolik je svátostí?	323
Kapitola XXVII.	
Exkurs: Malý (anti)traktát o milosti	325
1. Ukázala se Boží milost... (Tt 2,11).	325
1.1 Svátosti – nádoby milosti?.	325
1.2 Stvořená a nestvořená milost	326
1.3 „Milost je pojem, který vyjadřuje vztah“	328
1.4 Svátost – znamení Božího sebesdílení.	330
Závěr	333
Seznam zkratk	335
Seznam literatury.	338